

Οι μορφές που έλαβε στο παρελθόν η 6η παρ. του κειμένου «Η Ορθόδοξος Εκκλησία και ο λοιπός Χριστιανικός κόσμος» (Μητροπολίτης Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ιερόθεος)

/ [Πεμπτούσια· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=167810>]

Επομένως, το επεξεργασμένο κείμενο από την Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 1986 επικαιροποιήθηκε από την Ε Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 2015, η οποία έκανε μιά περαιτέρω σύναψη των δύο διαφορετικών κειμένων, το ένα με τίτλο «Οι σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» και το άλλο με τίτλο «Ορθόδοξος Εκκλησία και Οικουμενική Κινήσις». Το τελικό κείμενο υπογράφηκε από την Σύνοδο των Προκαθημένων τον Ιανουάριο 2016 στην Γενεύη και παραπέμφθηκε στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης.

Την επόμενη ημέρα έγιναν και άλλες συζητήσεις, αλλά εδώ περιορίσθηκα στις συζητήσεις που έγιναν την πρώτη ημέρα.

4. Η διαδοχική μετάβαση από την οντολογική-πραγματική- ιστορική ύπαρξη, στην ιστορική ονομασία

Η έκτη παράγραφος του κειμένου «Οι σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» δίδει την ομολογία ότι η Εκκλησία είναι Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική και συγχρόνως αναγνωρίζει και τις εκτός της

Ορθόδοξου Εκκλησίας ετερόδοξες κοινότητες ως Εκκλησίες.

Είναι σημαντικό να παρακολουθήσει κανείς πως εξελίχθηκε η φράση αυτή στην πορεία του χρόνου.

Στο αρχικό κείμενο με τίτλο «Ακρίβεια και οικονομία», το οποίο εξέπεσε από την θεματολογία της «Αγίας και Μεγάλης Συνόδου», γραφόταν: «Η Αγία ημών Ορθόδοξος Εκκλησία ... όχι μονον αναγνωρίζει, καίτοι αυτή ούσα η Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, την οντολογικήν ύπαρξιν όλων τούτων των Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων...».

Όπως φαίνεται στο κείμενο αυτό για τούς ετερόδοξους Χριστιανούς χρησιμοποιείται η φράση «οντολογικήν ύπαρξιν όλων τούτων των Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων».

Κατά την επεξεργασία του κειμένου αυτού στην Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη στην Γενεύη το 1986 η οντολογική ύπαρξη μετατράπηκε σε πραγματική ύπαρξη. Γράφεται: «Η Ορθόδοξος Εκκλησία...αναγνωρίζει την πραγματικήν ύπαρξιν όλων των χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων». Η λέξη οντολογική μετατρέπεται σε πραγματική.

Στο κείμενο αυτό γίνεται λόγος για «πραγματικήν ύπαρξιν όλων». Αυτό σημαίνει πραγματική ύπαρξη, ενδεχομένως από θεολογικής πλευράς, και όλων των χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων που δεν είναι μελη του Παγκοσμίου Συμβουλίου Εκκλησιών (ΠΣΕ). Είναι γνωστόν ότι προκειμένου να γίνη μιά χριστιανική Ομολογια μελος του ΠΣΕ πρέπει να κάνη αίτηση και να γίνη έρευνα κατά πόσον τηρούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Έτσι σήμερα μελη του ΠΣΕ είναι περίπου 350 «Εκκλησίες» και Ομολογιες, ενώ μονον στην Αμερικη είναι περίπου 55.000 χριστιανικές «Εκκλησίες».

Πηγή: holycouncil.org

Το ίδιο κείμενο, ύστερα από επεξεργασία που έγινε στην Ε Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη στην Γενεύη το 2015 και το οποίο κείμενο υπέγραψαν οι Προκαθήμενοι τον Ιανουάριο 2016 και παρεπέμφθη στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο, τροποποιήθηκε η ανωτέρω φράση ως εξής: «Η Ορθόδοξος Εκκλησία αναγνωρίζει την ιστορική ύπαρξιν άλλων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων».

Στο νέο αυτό κείμενο παρατηρούμε ότι η φράση «πραγματική ύπαρξιν όλων των χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων» αντικαταστάθηκε με την φράση «ιστορική ύπαρξιν άλλων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων». Δηλαδή, η πραγματική ύπαρξη έγινε ιστορική ύπαρξη και η λέξη όλων αντικαταστάθηκε με την λέξη άλλων.

Στο τελικό κείμενο το οποίο υπεγράφη στην Σύνοδο της Κρήτης στο συγκεκριμένο θέμα γράφεται: «Η Ορθόδοξος Εκκλησία αποδέχεται την ιστορική ονομασία των μη ευρισκομένων εν κοινωνία μετ' αυτής άλλων ετεροδόξων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων».

Εδώ παρατηρούμε ότι το αναγνωρίζει μετατρέπεται στο αποδέχεται. Η ιστορική ύπαρξη μετατρέπεται σε ιστορική ονομασία, που είναι κάτι διαφορετικό.

Επομένως, για μενα υπήρχε αυτό το πρόβλημα της συνεχούς αλλαγής της ονομασίας των «Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων» από την οντολογική ύπαρξη στην πραγματική ύπαρξη, στην ιστορική ύπαρξη και στο τέλος κατέληξε στην ιστορική ονομασία. Στις τρεις πρώτες περιπτώσεις υπάρχει η λέξη ύπαρξη

και διαφοροποιείται το επίθετο από πραγματική σε ιστορική, και στην τρίτη περίπτωση απαλείφεται η λέξη ύπαρξη, η οποία μετατρέπεται σε ονομασία και διατηρείται η ιστορική, ενώ εξακολουθούν να θεωρούνται ο Ρωμαιοκαθολικισμός και οι Χριστιανικές Ομολογίες ως «αδελφές Εκκλησίες».

Αυτό εννοούσα, ότι δηλαδή η μετατροπή από την οντολογική- πραγματική ύπαρξη, η οποία ενδεχομένως έχει και θεολογική υποδοχή, στην ιστορική ύπαρξη, που ενδεχομένως αποδεσμεύεται από την θεολογία, και η κατάληξη σε ιστορική ονομασία, που αντικαθιστά την ύπαρξη, υπενθυμίζει έναν εκκλησιολογικό νομιναλισμό, ο οποίος στην πράξη εκλαμβάνεται ως ρεαλισμός.

Νομίζω ότι το κείμενο αυτό που προήλθε από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο πρέπει να ερμηνευθή επί τη βάσει των όσων ελέχθησαν από τούς ομιλητές και ιδίως από τούς Προκαθημένους, δηλαδή από τα Πρακτικά, τα οποία θα δημοσιευθούν. Αξίζει να παραθέσω μερικές χαρακτηριστικές απόψεις Προκαθημένων Ορθόδοξων Εκκλησιών.

Ένας Προκαθήμενος είπε ότι «εσχίσθησαν» οι Εκκλησίες μεταξύ τους, ήτοι η Ορθόδοξη Ανατολική με την Εκκλησία της Ρωμης, όπως «σχίζεται ένα ράσο σε δύο κομμάτια, αλλά παρά τούτα παραμένει ράσο»!!

Άλλος Προκαθήμενος είπε: «Το συμπέρασμα που βγαίνει από την ευλογίαν μικτού Γαμου είναι ότι πράγματι είναι έγκυρο το Βαπτισμα, τελούμενον εις το όνομα της Αγίας Τριάδος. ... Εφ' όσον ευλογούμε τον Γαμο, Καθολικού, Διαμαρτυρομένου, και δεν αποκλείουμε την ευλογίαν, όπως συμβαίνει με τούς ετεροθρήσκους, με έναν Μουσουλμάνο, με έναν Ιουδαίο, σημαίνει ότι αναγνωρίζουμε το Βαπτισμα του και τον ευλογούμε, τον δεσμό του με το Ορθόδοξον μελος».

Άλλος Προκαθήμενος είπε ότι εφ' όσον γίνονται μικτοί γάμοι όχι μονον είναι «υποστατό» το βάπτισμα των ετεροδόξων, αλλά συγχρόνως μπορούν και να κοινωνούν οι ετερόδοξοι στην Ορθόδοξη Εκκλησία, οπότε με την θεία Κοινωνία γίνονται αυτομάτως ορθόδοξοι.

Παραμένω μονον σε αυτά, ενώ υπάρχουν και άλλοι λόγοι, για να δείξω ότι τα κείμενα της Συνόδου της Κρήτης πρέπει να ερμηνευθούν μεσα από την ερμηνεία αυτών που τα κατήρτισαν και τα υπέγραψαν.

Πράγματι, όταν εξετάζουμε ένα νομοθέτημα το οποίο εξέρχεται από την Βουλή, τότε είναι απαραίτητο να το ερμηνεύουμε επί τη βάσει του πνεύματος του νομοθέτη και των όσων λέγονται κατά την διάρκεια της συνεδριάσεως. Τουλάχιστον έτσι ενεργούν τα ανώτατα ακυρωτικά Δικαστήρια.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, και μάλιστα στο κείμενο «Το Μυστήριο του Γαμου και τα κωλύματα αυτού» για τούς μικτούς Γαμους γράφεται ότι «ο γάμος Ορθοδόξων μεθ' ετεροδόξων κωλύεται κατά κανονικήν ακρίβειαν (κανών 72 της Πενθέκτης εν Τρούλλω Συνόδου)», στην συνέχεια δίνεται η δυνατότητα στην Ιερά Σύνοδο κάθε αυτοκεφάλου Ορθοδόξου Εκκλησίας εφαρμογής της εκκλησιαστικής οικονομίας: «συμφώνως προς τας αρχάς των ιερών κανόνων, εν πνεύματι ποιμαντικής διακρίσεως, επί τω σκοπώ της σωτηρίας του ανθρώπου».

Ομως, όταν κανείς αντιπαραβάλλη το κείμενο με τα όσα ελέχθησαν, ότι οι εκτός της Ορθοδόξου Εκκλησίας ανήκουν σε «Εκκλησίες», των οποίων το Βαπτισμα είναι έγκυρο και υποστατό, γι' αυτό και δίνεται η δυνατότητα τελέσης μικτών Γαμων, τότε αντιλαμβάνεται το εκκλησιολογικό πρόβλημα που υφίσταται. Στην πραγματικότητα ισχύει η λεγόμενη «βαπτισματική θεολογία», σύμφωνα με την οποία οι Ορθόδοξοι και οι εκτός αυτής Χριστιανοί έχουν ένα κοινό σημείο ενότητας, που είναι το Βαπτισμα, ενώ υφίσταται διαφορά και ως προς την Τριαδολογία και ως προς την κανονική τέλεση.

Επομένως, η εξέλιξη του κειμένου από την οντολογική ύπαρξη, στην πραγματική ύπαρξη, στην ιστορική ύπαρξη και στην ιστορική ονομασία δεν είναι απλή, αλλά συνδέεται με την όλη εκκλησιολογική άποψη που έχουν όσοι κατήρτισαν το κείμενο.

5. Ρεαλισμός και νομιναλισμός στην Εκκλησιολογία

Προηγουμένως είδαμε ότι η επίμαχη φράση από οντολογική ύπαρξη μετατράπηκε σε πραγματική ύπαρξη, ακολούθως διαμορφώθηκε στην ιστορική ύπαρξη και στο τέλος κατέληξε στην ιστορική ονομασία. Τιθεται το ερώτημα: Η αλλαγή της λέξεως από ύπαρξη σε ονομασία δηλώνει κάποια ουσιαστική αλλαγή, ότι υπάρχει ονομασία χωρίς ύπαρξη η η αλλαγή αυτή δείχνει έναν συμβιβασμό προκειμένου να υπογραφη το κείμενο; Προφανώς ισχύει το δεύτερο.

Επειδή το ερώτημα αυτό το έθεσα σε προηγούμενα κείμενά μου, και τόνισα ότι αυτό συνιστά έναν νομιναλισμό, γι' αυτό χρειάζεται να επιμείνω στο σημείο αυτό και να αναλύσω την διαφορά μεταξύ ρεαλισμού και νομιναλισμού.

Από μελέτες μου γνωρίζω την διαφορά μεταξύ του πραγματισμού- ρεαλισμού-εξεμπλαρισμού και του νομιναλισμού, όπως εκφράσθηκε από τούς σχολαστικούς θεολόγους της Δύσεως, αλλά και όπως διατυπώθηκε από τούς μετασχολαστικούς θεολόγους[23].

Η αρχαία ελληνική φιλοσοφία έκανε λόγο για «τα καθόλου», τούς καθολικούς

όρους, τις γενικές έννοιες, τις γενικές οντότητες, τα *universalia*, και για τα επί μερους.

Ο Πλάτων έκανε λόγο για τις ιδέες που υπάρχουν στο ανώτατο Ον και επί τη βάσει των ιδεών δημιουργήθηκαν τα όντα. Έτσι, όλα τα επί μερους όντα είναι αντίγραφα των ιδεών. Αυτό σημαίνει ότι ο Πλάτων δίνει οντολογική προτεραιότητα στα «καθόλου».

Αντίθετα, ο Αριστοτέλης πίστευε ότι «οι ιδέες δεν υπάρχουν αυθυποστάτως σε ένα νοητό κόσμο, αλλά στον αισθητό μας κόσμο». Καθε ον του αισθητού κόσμου είναι σύνθεση του είδους (μορφής) και της ύλης, δηλαδή κάθε ύλη μορφοποιείται και ειδοποιείται από την μορφή που ενυπάρχει σε αυτήν. Έτσι, ο Αριστοτέλης δίνει οντολογική προτεραιότητα στα «καθ' έκαστον», που είναι η «ουσία πρώτη» και με την αφαιρετική αναγωγή από την αισθητή οντότητα φθάνουμε στην νοητή και υπεραισθητή ουσία, την «ουσία δευτέρα».

Έντονες συζητήσεις για το θέμα αυτό –«τα καθόλου», τα λεγόμενα *universalia*, και τα «καθ' έκαστον»– έγιναν στους κόλπους των σχολαστικών θεολόγων του Μεσαίωνα, για να καθορίσουν την οντολογία τους, δηλαδή να εξετάσουν αν οι καθολικοί όροι αναφέρονται σε υπαρκτές γενικές οντότητες ή αν στερούνται νοήματος.

Η διαφορά μεταξύ πραγματοκρατίας-ρεαλισμού και ονοματοκρατίας-νομιναλισμού είχε και κοινωνικές διαστάσεις, επηρέασε όχι μονον την φιλοσοφία και την θεολογία της Δύσης, αλλά και την κοινωνιολογία. Εφ' όσον το εγώ κάθε ανθρώπου πρέπει να μαθη και να κατανοή τι θέλει το καθολικό, και η ελευθερία του καθενός πρέπει να υποτάσσεται στην βούληση του καθολικού, είναι ευνόητο ότι και η κοινωνία πρέπει να διαιρεθή με βάση την εξυπηρέτηση του καθολικού, του βασιλείου του Θεού. Έτσι, ο ρεαλισμός έγινε «όργανο που χρησιμοποίησε το Βατικανό για να εδραιώσει την εξουσία του». Εφ' όσον το καθολικό έχει αξία, αυτό σημαίνει ότι, όταν το άτομο δεν το υπηρετή πρέπει να παρακαμφθή.

Η πρακτική αυτή του ρεαλισμού στον κοινωνικό χώρο δημιούργησε την ανάγκη να αναιρεθή ο ρεαλισμός, να κτυπηθή το θεμέλιό του. Έτσι χρησιμοποιείται ο νομιναλισμός στον κοινωνικό χώρο, σύμφωνα με τον οποίο μοναδική πραγματικότητα είναι το άτομο, και όταν καταστρέφεται το άτομο, δεν σώζεται η κοινωνία, το σύνολο.

Επομένως, ο ρεαλισμός, που βασίζεται στον Πλάτωνα και τον Αυγουστίνo, εκτρέφει τον ολοκληρωτισμό, ενώ ο νομιναλισμός του Αριστοτέλη και μερικών σχολαστικών φιλοσόφων, οδηγεί προς δημοκρατικά πολιτεύματα.

Παντως, η διαφορά μεταξύ των καθόλου (πραγματοκρατίας- ρεαλισμού) και των επί μερους (νομιναλισμού) μπορεί να καταγραφεί στους τρεις σχολαστικούς θεολόγους των 13ου και 14ου αιώνων, ήτοι τον Θωμά τον Ακινάτη, τον Γουλιέλμο Όκκαμ και τον Ντούς Σκώτους, σε σχέση με την ουσία και ενέργεια του Θεού. Η θεωρία των «καθόλου» χαρακτηρίζεται ως θεωρία των *universalia* και του *analogia entis*. Τα *universalia* είναι τα αρχέτυπα, οι ιδέες που βρίσκονται στον Θεο και το *analogia entis* είναι πάλι τα αρχέτυπα των οποίων αντιγραφή είναι όλα τα όντα.

Ο Θωμάς ο Ακινάτης ομιλεί για το *analogia entis* και βέβαια για τα *universalia* και μέσα στην προοπτική αυτή ταυτίζει την ουσία και την ενέργεια του Θεού, το γνωστό *actus purus*. Ο Θωμάς ο Ακινάτης είναι πατέρας της χριστιανικής μεταφυσικής.

Ο Ιωάννης Δούνς Σκώτους διαφοροποιείται από την ταύτιση ουσίας και ενεργείας στον Θεο, το γνωστό *actus purus*, και κάνει την διάκριση μεταξύ ουσίας και προσόντων του Θεού. Αυτή η άποψη φαίνεται ότι πλησιάζει προς την ορθόδοξη διδασκαλία περί διακρίσεως ουσίας και ενεργείας του Θεού, την οποία δίδασκε την εποχή εκείνη ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, αλλά υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ τους. Ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς κάνει λόγο για διάκριση μεταξύ ουσίας και ενεργείας στον Θεο από πλευράς εμπειρίας, από την μεθεξή της ακτίστου ενεργείας του Θεού και την μη μεθεξή της ουσίας Του, ενώ ο Ντούς Σκώτους κάνει λόγο για διάκριση ουσίας και προσόντων του Θεού, από φιλοσοφικής πλευράς, όπως έκαναν οι αρχαίοι αιρετικοί.

Ο Γουλιέλμος Όκκαμ, ανέπτυξε την θεωρία, ότι η διδασκαλία για τα *universalia* στον Θεο, το *analogia entis* περιόριζαν την ελευθερία Του, οπότε τέτοιες αντιλήψεις είναι ανάρμοστες στον Θεο και ισχυριζόταν ότι η διάκριση μεταξύ ουσίας και θείων ιδιοτήτων είναι μονον κατ' όνομα, είναι έννοιες που υπάρχουν στον νου του ανθρώπου. Ο ίδιος δεχόταν την *analogia fidei*-αναλογία πίστεως.

Είναι γνωστόν στους ειδήμονες ότι στην ορθόδοξη θεολογία δεν υποστηρίζεται ούτε το *analogia entis* ούτε το *analogia fidei* ούτε το *analogia relationis*.

Η άποψη για το *analogia fidei* ταυτίζει την αποκάλυψη του Θεού με την Αγία Γραφή, δηλαδή τα άκτιστα-άρρητα ρήματα με τα κτιστά ρήματα και νοήματα.

Η αποδέσμευση των μετασχολαστικών θεολόγων, αρχής γενομένης από τον Σκώτους, που ήταν υπέρμαχος της βουλησιοκρατίας-βολονταρισμού, και του Γουλιέλμου Όκκαμ, που ήταν υπέρμαχος της analogia fidei, επηρέασε κατά διαφόρους βαθμούς τα φιλοσοφικά και θεολογικά ρεύματα της Δύσεως μέχρι την εποχή μας. Επομένως, υπάρχει μεγάλη διαφορά μεταξύ της δυτικής και ορθόδοξου θεολογίας, έστω και αν μερικοί σήμερα θεολόγοι προσπαθούν να τα συμβιβάσουν.

Έκανα αυτήν την αναδρομή, για να δείξω ότι, όταν ομιλούσα για εκκλησιαστικό νομιναλισμό, δεν το εννοούσα από πλευράς κλασσικής μεταφυσικής, σχολαστικής θεολογίας και σύγχρονης φιλοσοφίας. Κυρίως εννοούσα ότι δεν μπορούσα να καταλάβω την αντικατάσταση της φράσεως πραγματική-ιστορική ύπαρξη με την φράση ιστορική ονομασία σε ένα κείμενο Μεγάλης Συνόδου, όταν μαλιστα, ενώ χρησιμοποιείται η φράση ιστορική ονομασία, εκλαμβάνεται ως ιστορική ύπαρξη.

Το πρόβλημα, όμως, είναι βαθύτερο και δεν συνδέεται απλώς με την διαφορά μεταξύ ρεαλισμού και νομιναλισμού, στον χώρο της εκκλησιαστικής πρακτικής. Μάλλον η σύγχρονη πρακτική διευκολύνει την ερμηνεία του ρεαλισμού και όχι του νομιναλισμού.

Στο παρελθόν έχω αναλύσει ότι δυστυχώς υπάρχουν κείμενα, στα οποία υπερβαίνονται τα όρια και καταργούνται μερικές απαραίτητες θεολογικές και εκκλησιαστικές «κόκκινες γραμμές». Τετοια κείμενα εκφράζουν έναν νομιναλισμό στην θεωρία και έναν ρεαλισμό στην πράξη.

Συγκεκριμένα, σε επίσημο κείμενο Ορθόδοξου Εκκλησίας γράφεται:

«Επιτρέπεται εξ απόψεως Ρωμαιοκαθολικής να μεταλαμβάνουν εν καιρώ ανάγκης οι Ρωμαιοκαθολικοί εις Ορθόδοξους Εκκλησίας και οι Ορθόδοξοι εν καιρώ ανάγκης να μεταλαμβάνουν εις Ρωμαιοκαθολικές Εκκλησίας».

«Επεκράτησε, λόγω της φιλίας, οι Ορθόδοξοι να κηδεύουν τούς Αγγλικανούς και να κοινωνούν αυτούς όπου δεν υπάρχουν Αγγλικανοί Ιερείς. Επίσης όπου δεν υπάρχουν Ορθόδοξοι Ιερείς, οι Αγγλικανοί κηδεύουν και κοινωνούν τούς Ορθόδοξους Χριστιανούς. Τούτο γίνεται με την γνώσιν, αλλά και με την άγνοιαν της Εκκλησίας εις μερικούς τόπους, αλλά και δια λόγους ανάγκης και Χριστιανικής Μυστηριακής φιλοξενίας. Έπειτα είναι βέβαιον ότι οι Χριστιανοί μονοι των ζητούν την Κοινωνίαν. Είναι τούτο δείγμα της διαθέσεως του Λαού του Θεού δια την ένωσιν των Χριστιανών που τούς συνδέει η Παράδοσις, η Αγία Γραφή, η Ιερωσύνη και το Πιστεύω της Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως».

Διερωτώμαι: Όταν γίνεται λόγος για προσφορά της θείας Κοινωνίας από

ορθοδόξους Κληρικούς στους ετεροδόξους, εν ονόματι «της Χριστιανικής Μυστηριακής φιλοξενίας», τότε αυτό είναι εκκλησιαστικός νομιναλισμός η εκκλησιαστικός ρεαλισμός;

6. Γενικές παρατηρήσεις

Διαβάζοντας προσεκτικά τις απόψεις των εκπροσώπων των Ορθοδόξων Εκκλησιών ως προς την εκκλησιολογία του κειμένου και την τελική του εξέλιξη, θα πρέπει να κάνω τις ακόλουθες παρατηρήσεις.

1. Μεταξύ των εκατό (100) περίπου θεμάτων που είχαν προταθή από τις Ορθόδοξες Εκκλησίες στην Α Πανορθόδοξη Διάσκεψη στην Ροδο το 1961 ήταν τέσσερα θέματα ήτοι: «Έννοια της Εκκλησίας», προφανώς αναφερόταν στην ορθόδοξη Εκκλησιολογία, και στους εκτός αυτής Χριστιανούς· «περί ακριβείας και οικονομίας», για το πως γίνονται αποδεκτοί στην Εκκλησία οι προσερχόμενοι ετερόδοξοι· «Σχέσεις Ορθοδόξων Εκκλησιών προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» που αφορούσε τούς θεολογικούς διαλόγους με τούς ετεροδόξους· και «Ορθόδοξος Εκκλησία και οικουμενική Κινήσις» που αναφερόταν στο Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών.

Υπάρχει όντως μιά οργανική και ουσιαστική σχέση μεταξύ των κειμένων αυτών. Πρώτα καθορίζεται η έννοια της Εκκλησίας, δηλαδή τι είναι η Εκκλησία και τι είναι οι ετερόδοξοι Χριστιανοί, στην συνέχεια καθορίζεται η ακρίβεια και η οικονομία στην Εκκλησία, έπειτα καθορίζεται ο τρόπος των διαλόγων με τούς ετεροδόξους, δηλαδή προσδιορίζεται ο τρόπος της αποδοχής των ετεροδόξων στην Ορθόδοξη Εκκλησία, και στο τέλος γίνεται συζήτηση για την οικουμενική κίνηση στην οποία γίνεται λόγος για το Παγκόσμιο Συμβούλιο των Εκκλησιών.

Ομως, από την Α Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη που έγινε στην Γενεύη το 1976 καθορίσθηκαν δέκα θέματα για να ετοιμασθούν στην Αγία και Μεγάλη Σύνοδο, και με αυτήν την επιλογή εξέπεσε το θέμα περί της «εννοίας της Εκκλησίας» και περί της «ακριβείας και οικονομίας στην Εκκλησία». Και το ερώτημα είναι σαφέστατο: Πως θα γίνονταν οι διάλογοι με τούς ετεροδόξους και πως θα καθοριζόταν η σχέση της Ορθοδόξου Εκκλησίας με την οικουμενική κίνηση, όταν δεν καθορίσθηκε η εκκλησιολογική συνείδηση και η εκκλησιαστική βάση του θέματος; Τότε, σε ποια προοπτική θα κινούνταν οι θεολογικοί διάλογοι; Δεν θα επικρατούσε θεολογική και εκκλησιολογική σύγχυση και ασάφεια;

2. Ο Σεβ. Πρόεδρος είπε ότι το θέμα περί της ακριβείας και της οικονομίας, δηλαδή το πως δεχόμαστε τούς ετεροδόξους στην Εκκλησία, εξέπεσε από την θεματολογία της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου. Παρά ταύτα οι εκπρόσωποι

συζητούσαν το θέμα αυτό και κατέληξαν να θέσουν στον πρόλογο κάποια παράγραφο που να αναφέρονται σε αυτό, χωρίς να γίνη θεολογική και κανονική εξέταση του θέματος, ούτε να μελετηθούν από τις κατά τόπους Εκκλησίες. Έτσι, στην πραγματικότητα ανεκλήθη η Α Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη ως προς το θέμα αυτό.

Εαν, όμως, ερμηνευθή ότι δεν ανεκλήθη ως προς το σημείο αυτό η Α' Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη, τότε πρέπει να υλοποιηθή η απόφασή της, που σημαίνει ότι μετά που ολοκληρώθηκε «η Αγία και Μεγάλη Σύνοδος» με τα έξι θέματα, που αντιμετώπισε, πρέπει να αρχίση η προετοιμασία για την επομένη Μεγάλη Σύνοδο, η οποία όχι μονον θα διορθώση σε μερικά σημεία τα ήδη εγκριθέντα κείμενα και θα επιλύση τα άλλα τρία βασικά θέματα που άφησε η Σύνοδος αυτή (επειδή έχουν συγχωνευθή τα δύο θέματα σε ένα), δηλαδή το αυτοκέφαλο και ο τρόπος ανακηρύξεώς του, τα Δίπτυχα και το ζήτημα του Ημερολογίου, που είναι μεγάλα θέματα τα οποία άπτονται του κανονικού δικαίου και της συγχρόνου εκκλησιολογίας και εκκλησιαστικής τάξεως, που διασπούν την ενότητα των κατά τόπους Ορθοδόξων Εκκλησιών.

Επίσης, η νέα Σύνοδος θα πρέπει να ασχοληθή με τα άλλα θέματα «τα συγκεντρώσαντα κατά δευτέραν προτεραιότητα μείζονα προτίμησιν εν τη Επιτροπή», ήτοι οι πηγές της Αποκαλύψεως, η έννοια της Εκκλησίας, η Κωδικοποίηση των ιερών Κανόνων και κανονικών διατάξεων και η οικονομία και η ακρίβεια στην Ορθόδοξη Εκκλησία.

3. Το κείμενο «Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον», που συζητήθηκε στην Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 1986 αφορούσε αποκλειστικώς και μονον τούς θεολογικούς διαλόγους με τούς ετεροδόξους. Αυτό φαίνεται καθαρά από το προοίμιο του κειμένου ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία ήταν διατεθειμένη, ευνοϊκή και θετική σε κάθε διάλογο για θεολογικούς και ποιμαντικούς λόγους.

Ενώ κατά την συζήτηση προέκυψε το εκκλησιολογικό πρόβλημα και προστέθηκε μιά εκκλησιολογική παράγραφος, όμως παρέμεινε ο βασικός κορμός του κειμένου που αφορούσε τούς διαλόγους.

Έτσι, καίτοι εξέπεσαν τα θέματα περί της Εκκλησίας και περί ακριβείας και οικονομίας στην Εκκλησία από την θεματολογία «της Αγίας και Μεγάλης Συνόδου» για να συζητηθούν μετά από αυτήν, αφού γίνει περαιτέρω μελέτη από τις κατά τόπους Εκκλησίες, εν τούτοις η βασική της εκκλησιολογική θέση που περιελάμβανε το αρχικό κείμενο περί οικονομίας, πέρασε στο νέο κείμενο για την σχέση «της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον». Αυτό

σημαίνει ότι η «εκκλησιολογία» των ετεροδόξων πέρασε εμμέσως στο νέο κείμενο.

4. Στην Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 1986 ικανοποιήθηκε το αίτημα του Μητροπολίτου Δημητριάδος Χριστοδούλου, εκπροσώπου της Εκκλησίας της Ελλάδος, να τεθή στο προοίμιο του κειμένου μιά παράγραφος στην οποία να τονίζεται ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία έχει την αυτοσυνειδησία ότι είναι η Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, αλλά συγχρόνως εισήλθε και η φράση ότι η Ορθόδοξη Εκκλησία «αναγνωρίζει την πραγματική ύπαρξιν όλων των χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων». Αυτό σημαίνει ότι χαρακτηρίστηκαν όλες οι Χριστιανικές Ομολογίες και Κοινότητες ως Εκκλησίες, χωρίς να διαμαρτυρηθή κανείς από τούς παρόντες.

5. Αργότερα στην Ε Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 2015 ενώθηκαν τα δύο κείμενα, ήτοι «Σχέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» και «Ορθόδοξος Εκκλησία και οικουμενική κίνησις», με αποτέλεσμα να προέλθη ένα άλλο νέο αγνώριστο κείμενο. Στην πραγματικότητα, στο νέο κείμενο ενώθηκαν τρία αρχικά θέματα-κείμενα.

Αυτό σημαίνει ότι στην Ε Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη τα ενωθέντα δύο κείμενα συνετέλεσαν στο να χαθούν τα καλά στοιχεία του κειμένου της Γ Προσυνοδικής Πανορθοδόξου Διασκέψεως, για το που βρίσκεται ο διάλογος με τούς ετεροδόξους, καθώς επίσης ενώθηκε το κείμενο για την αυτοσυνειδησία της Ορθοδόξου Εκκλησίας σε σχέση με τούς ετεροδόξους, με το κείμενο για την οικουμενική κίνηση και το Π.Σ.Ε. Έτσι, αφέθησαν πολλά κενά στο τελικό κείμενο και το σπουδαιότερο δεν καθορίστηκαν ακριβώς σε ποια σημεία βρίσκονται οι διάλογοι με τούς ετεροδόξους.

6. Στην Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη το 1986 ετέθη σοβαρός προβληματισμός ως προς τα «όρια της Εκκλησίας» και ως προς τον προσδιορισμό «του λοιπού Χριστιανικού κόσμου». Όλοι τόνιζαν την σπουδαιότητα της ομολογίας της αυτοσυνειδησίας της Ορθοδόξου Εκκλησίας ότι αυτή είναι η Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, αλλά είχαν ασαφή εκκλησιολογικά κριτήρια για τις εκτός αυτής χριστιανικές ομάδες. Τις αποκαλούσαν Εκκλησίες, εντός η εκτός εισαγωγικών, Χριστιανικές κοινότητες, χριστιανικές ομάδες, εκτός της Ορθοδόξου Εκκλησίας Χριστιανούς κλπ. χωρίς όμως να εξετάζουν το θέμα από πλευράς Οικουμενικών και Τοπικών Συνόδων.

7. Τα όσα διημείφθησαν κατά την Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη του 1986, όπως και των άλλων Προσυνοδικών Πανορθοδόξων Διασκέψεων δεν έγιναν γνωστά στο πλήρωμα της Εκκλησίας της Ελλάδος. Από ο,τι κατάλαβα δεν έγιναν γνωστά ούτε στο πλήρωμα άλλων Ορθοδόξων Εκκλησιών, δεν δημοσιοποιήθηκαν

εγκαίρως για να τα γνωρίζουν οι Κληρικοί, οι μοναχοί και οι θεολόγοι και όσοι ενδιαφέρονται για τα θέματα αυτά, αλλά ούτε και έγινε, τουλάχιστον επί των ημερών μου, συζήτηση διεξοδική στην Ιεραρχία για τις αποφάσεις αυτές.

8. Υφίσταται μιά ασαφής Εκκλησιολογία ως προς τον χαρακτηρισμό των ετεροδόξων. Στο κείμενο που αναλύσαμε, όπως εξελίχθηκε διαδοχικά, είδαμε ότι χρησιμοποιήθηκε η φράση «οντολογική ύπαρξις όλων των Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων» από άλλο κείμενο, μετατράπηκε σε «πραγματική ύπαρξη όλων των Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων», διαμορφώθηκε σε «ιστορική ύπαρξη» και τελικά κατέληξε ως «ιστορική ονομασία» των ετεροδόξων Χριστιανικών Εκκλησιών.

Αυτό δείχνει έλλειψη σαφούς Εκκλησιολογίας, όταν μαλιστα σκεφθή κανείς ότι στην πράξη εκλαμβάνονται οι «ετερόδοξες Εκκλησίες» ως πραγματικές Εκκλησίες, οι οποίες διαθέτουν υποστατό Μυστήριο Βαπτίσματος και οι ετερόδοξοι Χριστιανοί σε ανάγκη μπορούν να κοινωνούν από τα Μυστήρια των Ορθόδοξων Χριστιανών και αντιστρόφως. Έτσι, η Εκκλησία θεωρείται ότι μπορεί να ασκή και μιά «Χριστιανική Μυστηριακή φιλοξενία»!! Αυτό είναι νομιναλισμός στην θεωρία και ρεαλισμός στην πράξη!

Το καταληκτικό συμπέρασμά μου είναι ότι στην Γ Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη του 1986 όπου καταρτίσθηκε το κείμενο «Σχέσεις της Ορθόδοξου Εκκλησίας προς τον λοιπόν Χριστιανικόν κόσμον» έγινε μιά συζήτηση, χωρίς σοβαρά ορθόδοξα θεολογικά και εκκλησιολογικά επιχειρήματα, χωρίς να βασίζεται στην κανονική παράδοση της Εκκλησίας, και χωρίς να ενημερωθή το πλήρωμα της Εκκλησίας για τα θέματα αυτά και για την σχετική συζήτηση.

Έτσι, η προετοιμασία για την «Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Κρήτης» δεν ήταν η δέουσα και με την «μεθοδο του σαλαμιού» κατέληξε σε ένα κείμενο στο οποίο τουλάχιστον επικρατούσε εκκλησιολογική σύγχυση.

*****

7. Παράρτημα

Η παράγραφος 6 στα διάφορα καταρτισθέντα κείμενα.

α) Στο κείμενο «Ακρίβεια και Οικονομία», όπως την παρουσίασε ο Μητροπολίτης Μυρων Χρυσόστομος.

«Διο και η αγία ημών Ορθόδοξος Εκκλησία, έχουσα συνείδησιν της σημασίας και σπουδαιότητος της παρούσης δομής του συγχρόνου Χριστιανισμού, όχι μονον

αναγνωρίζει, καίτοι αυτή ούσα η Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, την οντολογικήν ύπαρξιν όλων τούτων των Χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων, αλλά και θετικώς πιστεύει ότι αι προς πάσας ταύτας σχέσεις αυτής στηρίζονται επί της όσον ένεστι ταχύτερας και αντικειμενικωτέρας αποσαφηνίσεως του όλου εκκλησιολογικού θέματος και της παρ' αυταίς καθόλου δογματικής διδασκαλίας...».

(Μετά τα αποσιωπητικά προφανώς η συνέχειά του, όπως φαίνεται στο επόμενο κείμενο, είναι: «περί μυστηρίων, χάριτος, ιερωσύνης και αποστολικής διαδοχής»).

β) Στο κείμενο της Γ Προσυνοδικής Πανορθόδοξου Διασκέψεως 1986

«Η Ορθόδοξος Εκκλησία ανέκαθεν ήτο εύνουσ και θετικώς διατεθειμένη προς πάντα διάλογον τόσον δια θεολογικούς, όσον και δια ποιμαντικούς λόγους. Κατά τα τελευταία έτη η Ορθόδοξος Εκκλησία εχώρησε πράγματι εις θεολογικόν διάλογον μετά πλείστων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων, εν τη πεποιθήσει ότι δια του διαλόγου δίδει δυναμικήν μαρτυρίαν των πνευματικών αυτής θησαυρών προς τούς εκτός αυτής, με αντικειμενικόν σκοπόν την προλείανσιν της οδού της οδηγούσης προς την ενότητα.

Η Ορθόδοξος Εκκλησία, ως ούσα η Μια, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία, έχει πλήρη συνείδησιν της ευθύνης αυτής δια την ενότητα του χριστιανικού κόσμου, αναγνωρίζει την πραγματικήν ύπαρξιν όλων των χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων, αλλά και πιστεύει ότι αι προς ταύτας σχέσεις αυτής πρέπει να στηρίζωνται επί της υπ' αυτών όσον ένεστι ταχύτερας και αντικειμενικωτέρας αποσαφηνίσεως του όλου εκκλησιολογικού θέματος και ιδιαιτέρως της γενικωτέρας παρ' αυταίς διδασκαλίας περί μυστηρίων, χάριτος, ιερωσύνης και αποστολικής διαδοχής. Οι σύγχρονοι διμερείς θεολογικοί διάλογοι της Ορθόδοξου Εκκλησίας εκφράζουν κατά τρόπον αυθεντικόν την συνείδησιν ταύτην της Ορθοδοξίας».

γ) Στο κείμενο της Συναξης των Προκαθημένων (Ιανουάριος 2016), όπως είχε προταθή από την Ε Προσυνοδική Πανορθόδοξη Διάσκεψη

(Όπως θα αντιληφθή ο αναγνώστης, στην Ε Προσυνοδική έγινε αναδιάρθρωση-αλλαγή σειράς των δύο παραγράφων σε σχέση με το προηγούμενο κείμενο)

«6. Κατά την οντολογικήν φύσιν της Εκκλησίας η ενότης αυτής είναι αδύνατον να διαταραχθή. Η Ορθόδοξος Εκκλησία αναγνωρίζει την ιστορικήν ύπαρξιν άλλων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων μη ευρισκομένων εν κοινωνία μετ' αυτής, αλλά και πιστεύει ότι αι προς ταύτας σχέσεις αυτής πρέπει να στηρίζωνται επί της υπ' αυτών όσον ένεστι ταχύτερας και αντικειμενικωτέρας αποσαφηνίσεως του

όλου εκκλησιολογικού θέματος και ιδιαιτέρως της γενικωτέρας παρ' αυταίς διδασκαλίας περί μυστηρίων, χάριτος, ιερωσύνης και αποστολικής διαδοχής. Ούτω, ήτο εύνους και θετικώς διατεθειμένη τόσον δια θεολογικούς, όσον και δια ποιμαντικούς λόγους, προς θεολογικόν διάλογον μετά διαφόρων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων και προς την συμμετοχήν γενικώτερον εις την Οικουμενικήν Κινησιν των νεωτέρων χρόνων, εν τη πεποιθήσει ότι δια του διαλόγου δίδει δυναμικήν μαρτυρίαν του πληρώματος της εν Χριστώ αληθείας και των πνευματικών αυτής θησαυρών προς τούς εκτός αυτής, με αντικειμενικόν σκοπόν την προλείανσιν της οδού της οδηγούσης προς την ενότητα».

δ) Στο τελικό κείμενο της αποφάσεως της Συνόδου της Κρήτης (Ιούνιος 2016)

«6. Κατά την οντολογικήν φύσιν της Εκκλησίας, η ενότης αυτής είναι αδύνατον να διαταραχθή. Παρά ταύτα, η Ορθόδοξος Εκκλησία αποδέχεται την ιστορικήν ονομασίαν των μη ευρισκομένων εν κοινωνία μετ' αυτής άλλων ετεροδόξων χριστιανικών Εκκλησιών και Ομολογιων, αλλά πιστεύει ότι αι προς ταύτας σχέσεις αυτής πρέπει να στηρίζωνται επί της υπ' αυτών όσον ένεστι ταχυτέρας και αντικειμενικωτέρας αποσαφήνισεως του όλου εκκλησιολογικού θέματος και ιδιαιτέρως της γενικωτέρας παρ' αυταίς διδασκαλίας περί μυστηρίων, χάριτος, ιερωσύνης και αποστολικής διαδοχής. Ούτω, ήτο εύνους και θετικώς διατεθειμένη τόσον δια θεολογικούς, όσον και δια ποιμαντικούς λόγους, προς θεολογικόν διάλογον μετά των λοιπών χριστιανών εις διμερές και πολυμερές επίπεδον και προς την συμμετοχήν γενικώτερον εις την Οικουμενικήν Κινησιν των νεωτέρων χρόνων, εν τη πεποιθήσει ότι δια του διαλόγου δίδει δυναμικήν μαρτυρίαν του πληρώματος της εν Χριστώ αληθείας και των πνευματικών αυτής θησαυρών προς τούς εκτός αυτής, με αντικειμενικόν σκοπόν την προλείανσιν της οδού της οδηγούσης προς την ενότητα».

Πηγή:parembasis.gr

23 Για τα κατωτέρω βλ. Θεοδόσης Πελεγρίνης, Λεξικό της Φιλοσοφίας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2009, σελ. 331-334· Μαρσιος Μπέγζος, Ευρωπαϊκή Φιλοσοφία της Θρησκείας, εκδ. Γρηγόρη, Αθήνα 2004, σελ. 129-152· Γεώργιος Παναγόπουλος, Εισαγωγή στην ιστορία της Δυτικής θεολογίας, εναλλακτικές εκδόσεις Δοκίμιο 20, σελ. 45, 109-118, 259-260, και Παναγιώτης Δρακόπουλος, Μεσαίωνας ελληνικός και δυτικός, Παρουσία, Αθήνα 2002, σελ. 195-214.